

Ynzer boümmüter

Carlo Ritchie

Ynzer boümmüter

Ynzer boümmüter/Carlo Ritchie

Ynzer boümmüter/Carlo Ritchie

Seria wydawnicza: © „Ynzer śpröh”

Podseria: © „Ynzer kyndyn”

Redakcja: Tymoteusz Król

Roüsganseryj: © „Ynzer śpröh”

Underseryj: © „Ynzer kyndyn”

Redakcyj: Tiöma fum Dökter
(Tymoteusz Król)

© Carlo Ritchie

© Uniwersytet Warszawski,
Wydział „Artes Liberales”

© Carlo Ritchie

© Warśawyśer Uniwersytet,
Täl „Artes Liberales”

ISBN: 978-83-63636-23-4

Publikacja finansowana w ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki 2012-2015, projekt „Ginące języki. Kompleksowe modele badań i rewitalizacji” (nr 0122/NPRH2/H12/81/2013).

ISBN: 978-83-63636-23-4

Publikacyj ej bycołt fur Miñisterśoft fur Łjyr àn Huhśiln gynant Łandprogram fum Ufhywa fur Humanistyk 2012-2015, projekt „Dy śpröha ym śtarwa. Modeln fum cyzomabadàn àn rewitalizacyj” (nr 0122/NPRH2/H12/81/2013).

Ilustracje © Patrick Magee

Obrozła © Patrick Magee

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

Ynzer śpröh

Ynzer kyndyn

Ynzer boümmüter

Carlo Ritchie

Warsawyßer Uniwersytet
Täl „Artes Liberales”

Dankawjytyn

Dos bihła ej māj gyśenk fyy dy łiwy łöüt fu Wymysoü. Diöh dos bihła kon á spröh, wu hot zu łang gyśłöfa, wejder cym ława kuma. Hefa łöüt ho'h y mem gydanka oder yhy wył danka dö y māj łiwa müma, Helka án Nüśa, jyr zájt wi māj familyj ána yhy kon jüh ny fergasa. Yhy dank oü ym Tiöma, fyyr dejh ho'h dos bihła gyśrejwa. S'wün nymer ká beser łöüt ufer wełt ny wi dy śejna Wymysiöejer. Māj danka gejt oü fyy dy Wymysiöeryśy Akademij - Accademia Wilamowicziana, s'mást Dr Justyna Olko, Dr Tomasz Wicherkiewicz ána Aleksandra Bergier. Dank śejn.

Endłih, dedykjy'h s'bihła ym gydanka fum Jüzeł Gara fum Tołer. Dü wiöest inda māj güter frájnd. *Vale* māj łiwer feter Jüza.

Karol Südkrojç

Podziękowania

Ta książeczka jest moim prezentem dla kochanych ludzi z Wilamowic. Dzięki niej tak długo uśpiony język raz jeszcze może ujrzeć światło dzienne. Zachowałem w swojej pamięci wiele osób, ale szczególnie chciałbym podziękować moim ciociom, Helce Płacznikowej (Biba) i Nusi Luftkowej (Fox). Jesteście dla mnie jak rodzina i nigdy Was nie zapomnę. Dziękuję również Tymoteuszowi Królowi, to dla Ciebie napisałem tę książkę. Nie było nigdy lepszych ludzi na świecie niż wspaniali Wilamowianie. Moje podziękowania kieruję też do Wymysiöeryśy Akademij - Accademia Wilamowicziana, a w szczególności do dr Justyny Olko, dra Tomasza Wicherkiewicza i Aleksandry Bergier. Dziękuję bardzo.

Kończąc, chciałbym zadedykować tę książeczkę pamięci Józefa Gary. Ty zawsze byłeś moim dobrym przyjacielem. *Vale* mój drogi wujku Józefie.

Carlo Ritchie

Fürryd

Dy wymysiöeryśy śpröh wäjzt, do nawet wen's ej ym śwjersta, wen'á höt dos mytgymaht án öüsgyſtanda, do dy müterśpröh án dy łöüt, wu y dar śpröh kuza wün cynistgymaht fu andyn łöüta, do ej dos mejglih, do má dos maht, do dy śpröh án kultür kymt wejder ys ława cyryk. Wer fräjyn zih, do by dam ata ny jok dy gyłiöeta fu Pöln án fu öüſtand cyzoma, wu zy zih myt wymysiöeryśum interesjyn, oder do öü dy Wymysiöejer myt dam hon cy tün. Wen wer cyzoma medytjyn, denkja, ata án ynzer wyła öüswejwułn, kynwer á śpröh ym ſtarwa öüsreta, wu ej á wihtik tál fum kultürräjhtüm fu Pöln án Yłrop. Di cyzomaat fun gyłiöeta, ütſoftorgänizacyja án łöüt fu Wymysoü ej mejglih án kon zjyr pljynje gyröta. Ny diöh nist höt dos bihła Carlo Ritchie gyśrejwa har kom uf dos, dy Wymysiöeryśy Akademij myta andyn ocyſtyfta. Fu wymysiöeryśum derwiöert'á yr öüſtralyſa hamyt. S'wiöe jum ny śwjer, áni do'á zih di śpröh öüſljyt, áni y dy füſnan án rewitalizacyj cy kuma. Der Carlo wäjzt y yns oła, wi wihtik ej do dy łöüt fun ferſidnikja łendyn kuma cyzoma, do zy zuła dy kultür- án ſpröhferſidnikkajt reta án underſtyca dos, wo dy ütłöüt maha. Do's wäjzt ej, do má y ander ſpröh kuzt án dy ander kultür hást nist by dam, wen'á yhta zjyr wył án dos flájst.

Bihła, á s'máſt kynderbihła, fibln/elämentoza, kynderkiſtiöeryja blájyn zjyr wihtik bym łjyn fun ſpröha ym ſtarwa án by dam, do zy zuła fun ełdyn yn jyngjyn wetergan blájyn. Gük der internet ej á mahtik medjum, dy kynderliteratür kymt ołdmiöedyś y dy kyndynhiöeta náj án zo weter zu nájkuma. Zu nymłik kymt's náj y záj ſpröhwysa fur wełt wu nymt byſtenik cü. Oły gydenkwer wi wer zih interesjyta fun jyſta böſtowła, wu wiöda zu cyzomagylet, do dy wjytyn zułda ádštejn. Dos ołys wiöe undyn ſejna obrozła án fiöerwik ájgybunda. Di böſtowa, wjytła án obrozła blájyn jünłang ym ſpröhgjdanka.

Hefa cajtfejkjyn fu Wymysiöejer kuzta wymysiöerys, di spröh nom cü myta myt, zugiöe öüz hyhsty literatürspröh, gytyht fu piöer tyhtyn: fum Fliöera-Fliöera, diöh Tofer-Jüza, bocum Tiöma fum Dökter. Mytum bihla, wu dy's hot yn henda, fyngt zih á nouysy kajt yr kistiöeryj fu wymysiöerysý spröh o: wymysiöerysý kyndela-literatür.

Wer frájyn zih, do dy spröh wyt wejder blájn gylaza fun olda án noua löüt, wu kuza wymysiöerys. Wjyr wjyn weła, do dos bihla, wu ej s'jysty zyta bihla, wu zájn kistiöeryja fyy dy kyndyn cyzoma, zo trafa ny nok cyn ełdsta Wymysiöejer, oder öü cy jyngjer löüt, wu zy zih dy spröh ołdyst łjyn.

Öüz füsjyn án gyšpon fu wymysiöerysý spröh fjetwer zih ym dy mejglihyy kajt, do ma kon y dar spröh kuza. Fu dam, uf wos wyt di spröh kuma, kyná jok di löüt öüsklöün, wu zy y dar spröh kuza, weła kuza án łjyn zih dos bihla ej natjyrlik wejder á šrejt, do dy wymysiöerysý spröh zo blájn gyret án derhałda.

Justyna Olko & Tomasz Wicherkiewicz

Wjyr, Wymysiöejer zájn zjyr fruł, do wer kyná á zyta bihla fyy ynzer kyndyn wetergan. S'ej wihtik do zy kyná yht łaza wymysiöerys án do zy öü hon šejny obrozła derben. Wer danká yn gyłiöeta fur gancy wełt, do zy yns ny łön alán myt dam, do ynzer spröh ej ym štarwa. Diöh di ganca jün wiöd's yns gyziöet, do ynzer ryd ej yht šłáhter owi dy ander spröha, án do dos ej šun wág, á wjyr zuła zih fu dam ołjyn. Göt záj dank ej dos mej ny wūr án wer łön zih ny, wi dos dos bihla wájzt.
Zo's jüh gyfoła!

Tymoteusz Król

Przedmowa

Przypadek języka wilamowskiego pokazuje, że nawet w najtrudniejszych warunkach, po latach prześladowań i dyskryminacji języka i jego użytkowników możliwe jest podjęcie skutecznych działań na rzecz rewitalizacji mowy i kultury. Cieszymy się, że to przedsięwzięcie połączyło zainteresowania, fascynacje i wysiłki zarówno mieszkańców Wilamowic, jak i międzynarodowego grona polskich i zagranicznych badaczy zafascynowanych wymysiöeryś. Razem myśląc, pracując i wcielając w życie nasze pomysły możemy ocalić język zagrożony wymarciem, ważny składnik bogactwa kulturowego Polski i Europy. Współpraca łącząca środowiska naukowe, organizacje lokalne i członków społeczności jest możliwa i może przynieść wspaniałe owoce. Nieprzypadkowo autorem niniejszej książki jest Carlo Ritchie, pomysłodawca i jeden z założycieli Accademia Wilamowicziana. O wymysiöeryś dowiedział się w rodzinnej Australii. Nie było to dla niego żadną przeszkodą, by nauczyć się języka i włączyć się w jego badania i rewitalizację. Carlo pokazuje nam wszystkim, jak ważne jest międzynarodowe zaangażowanie dla ratowania różnorodności językowej i kulturowej oraz wspierania działań lokalnych społeczności. Pokazuje, że bariery geograficzne, kulturowe i językowe nie mają znaczenia, kiedy pojawia się pasja i zaangażowanie.

Książki, a zwłaszcza książki dla dzieci, elementarze, bajki, odgrywają rolę szczególną w edukacji zagrożonych języków i w ich przekazie międzypokoleniowym. Pomimo potęgi medialnej Internetu, to właśnie dziecięca literatura wciąż trafia – i dalej trafiać powinna – do wyobraźni najmłodszych i ich rozwijającej się językowej wiedzy o świecie drogą tradycyjną. Któż z nas nie pamięta fascynacji pierwszymi literkami, układającymi się w pierwsze odkrywane słowa, wśród ozdabiających je pięknych ilustracji, zamkniętych kolorową okładką. Te litery, te wyrazy i te obrazki zostają w językowej pamięci na lata.

Przez całe pokolenia wilamowski służył doskonale jako narzędzie komunikacji miejscowej społeczności, rozwijał się wraz z nią, osiągając nawet wyżyny języka literatury w twórczości kilku pisarzy: od Floriana Biesika, przez Józefa Garę po Tymoteusza Króla. Z książeczką, którą teraz trzymacie, rozpoczyna się nowy etap w jego historii: wilamowska literatura dziecięca.

Cieszymy się, że język będzie miał znowu swoich czytelników spośród dawnych i nowych użytkowników wymysiöeryś. Chcielibyśmy, żeby ta książka, pierwszy zbiór opowiadań dla dzieci po wilamowsku, trafiła zarówno do rąk najstarszych Wilamowian, jak i do młodszych pokoleń, które języka dopiero się uczą.

Jako badacze i przyjaciele wymysiöeryś obawiamy się o możliwość przetrwania języka. Jego los leży przede wszystkim w rękach, decyzjach i wyborach tych, którzy nim mówią, chcą mówić i uczyć się – ta książka z pewnością jest kolejnym krokiem ku ratowaniu i zachowaniu wilamowskiego.

Justyna Olko i Tomasz Wicherkiewicz

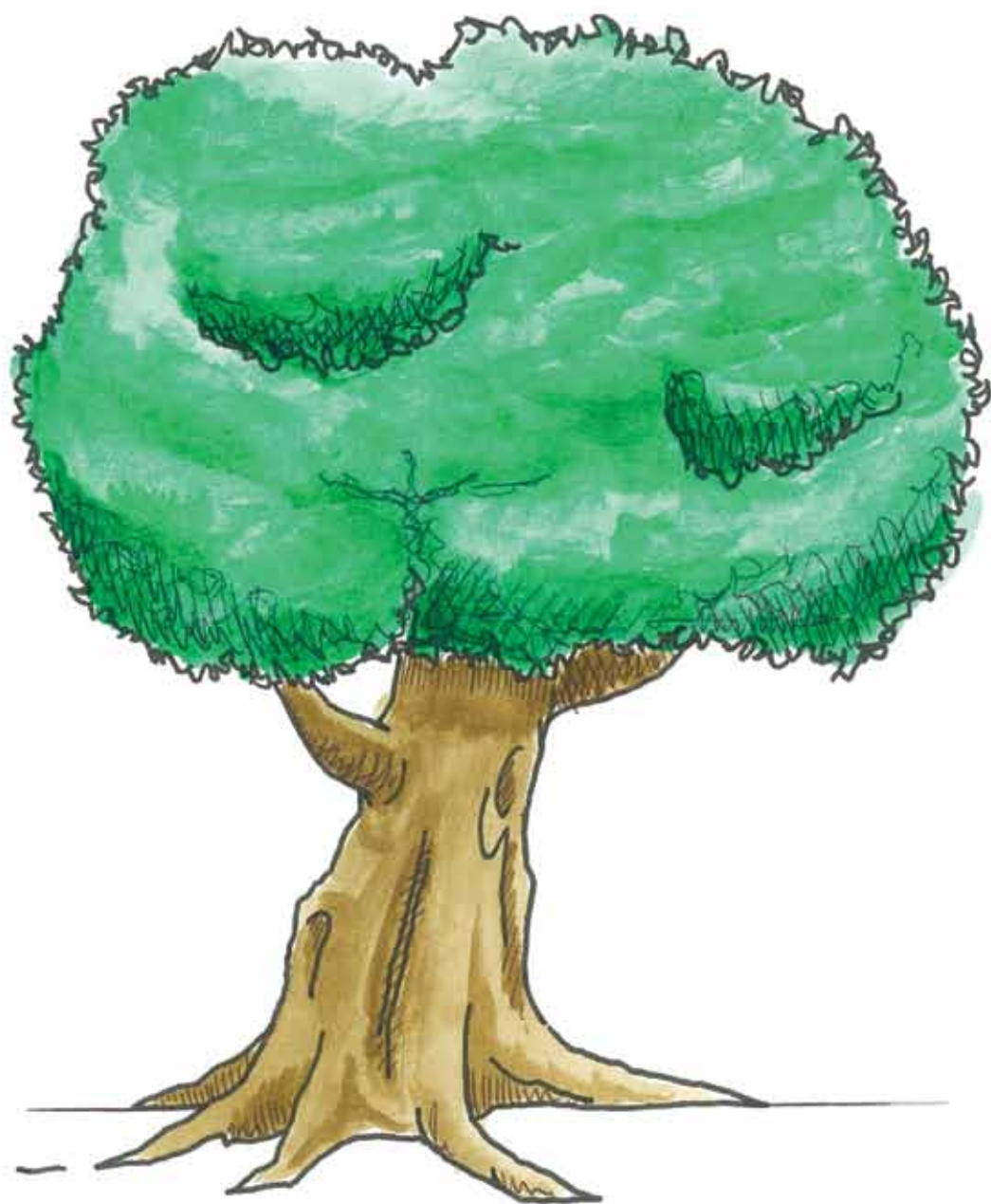
My, Wilamowianie jesteśmy bardzo szczęśliwi, że możemy przekazać taką książkę naszym dzieciom. To ważne, że będą miały możliwość czytania po wilamowsku i to w tak ładnej oprawie ilustracyjnej. Dziękujemy badaczom z całego świata za pomoc w ratowaniu naszego języka. Możliwość posługiwania się naszą rodzimą mową została nam odebrana na wiele lat, ale te czasy należą już do przeszłości, a niniejsza książka jest świadectwem żywego języka, który wciąż się rozwija i jest przekazywany kolejnym pokoleniom użytkowników.

Przyjemnej lektury!

Tymoteusz Król

S'ej à boüm.
À ołdy boümmüter.
À ołdy boümmüter y mer klina stát.

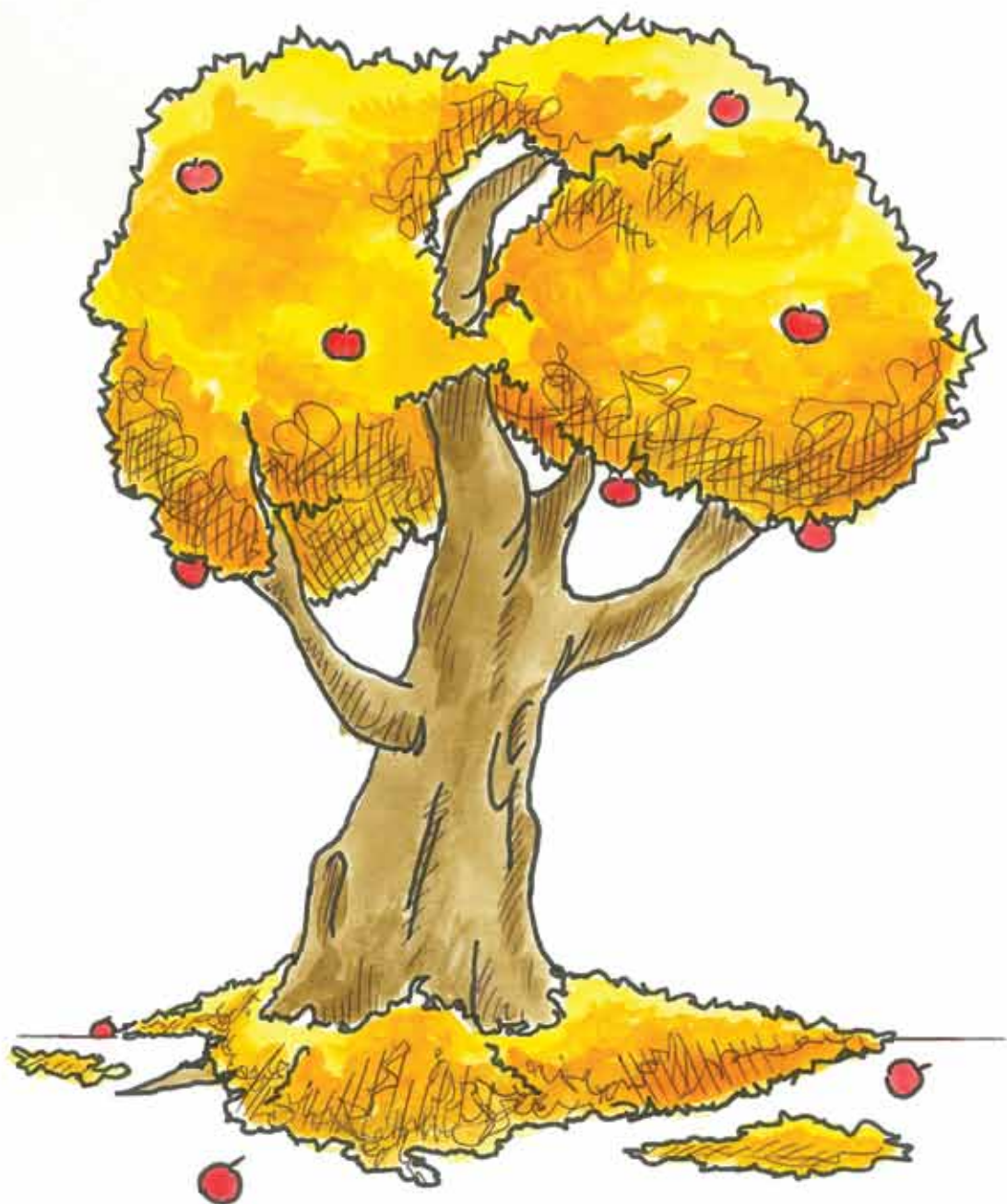

Ym zumer ej zy grin,
zy ej grus,
zy ej šejn.

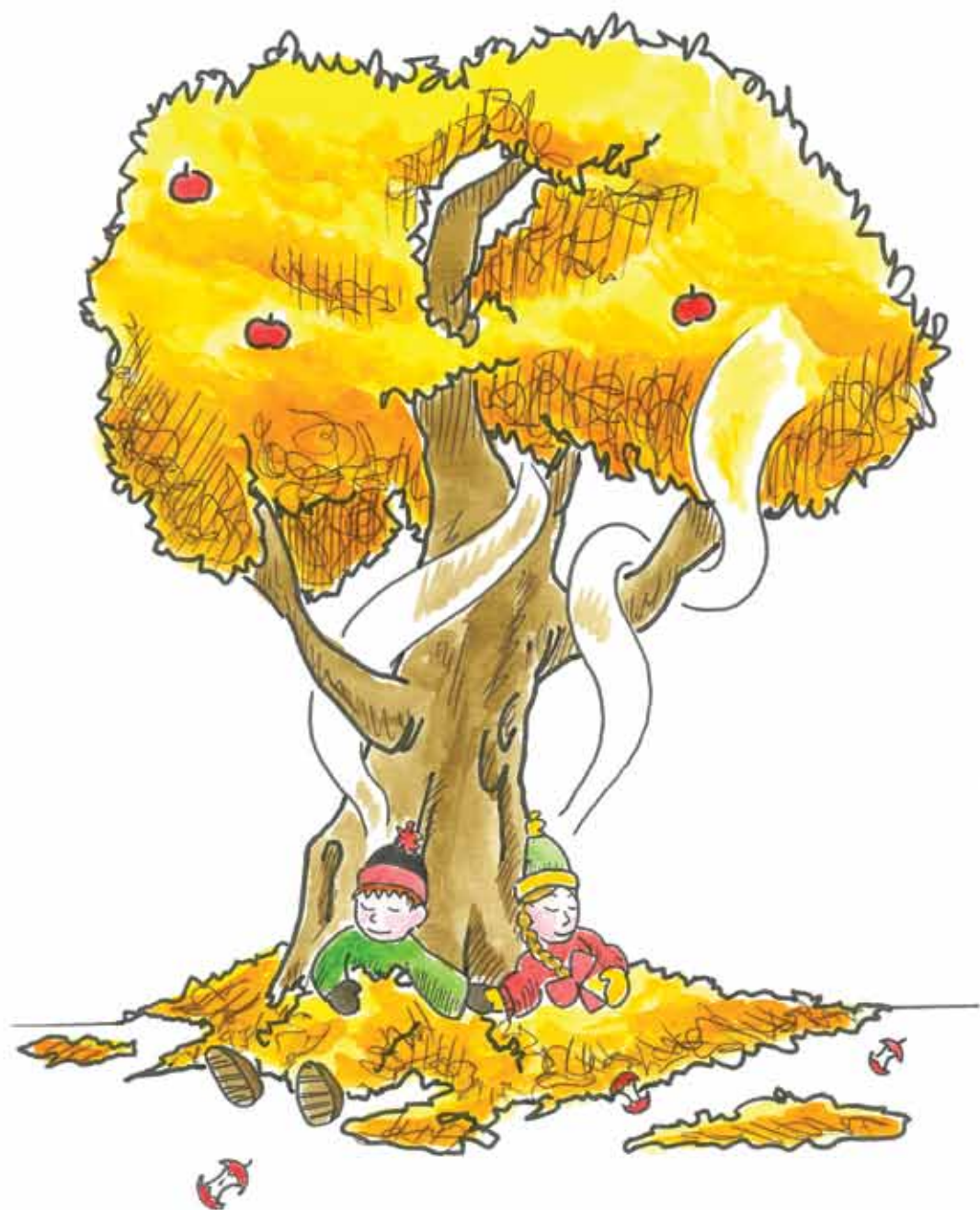

Ym zumer zyngwer under jyr est.

Zy gyt yns jyr blytyn,
wer danka jyr myt müzik.

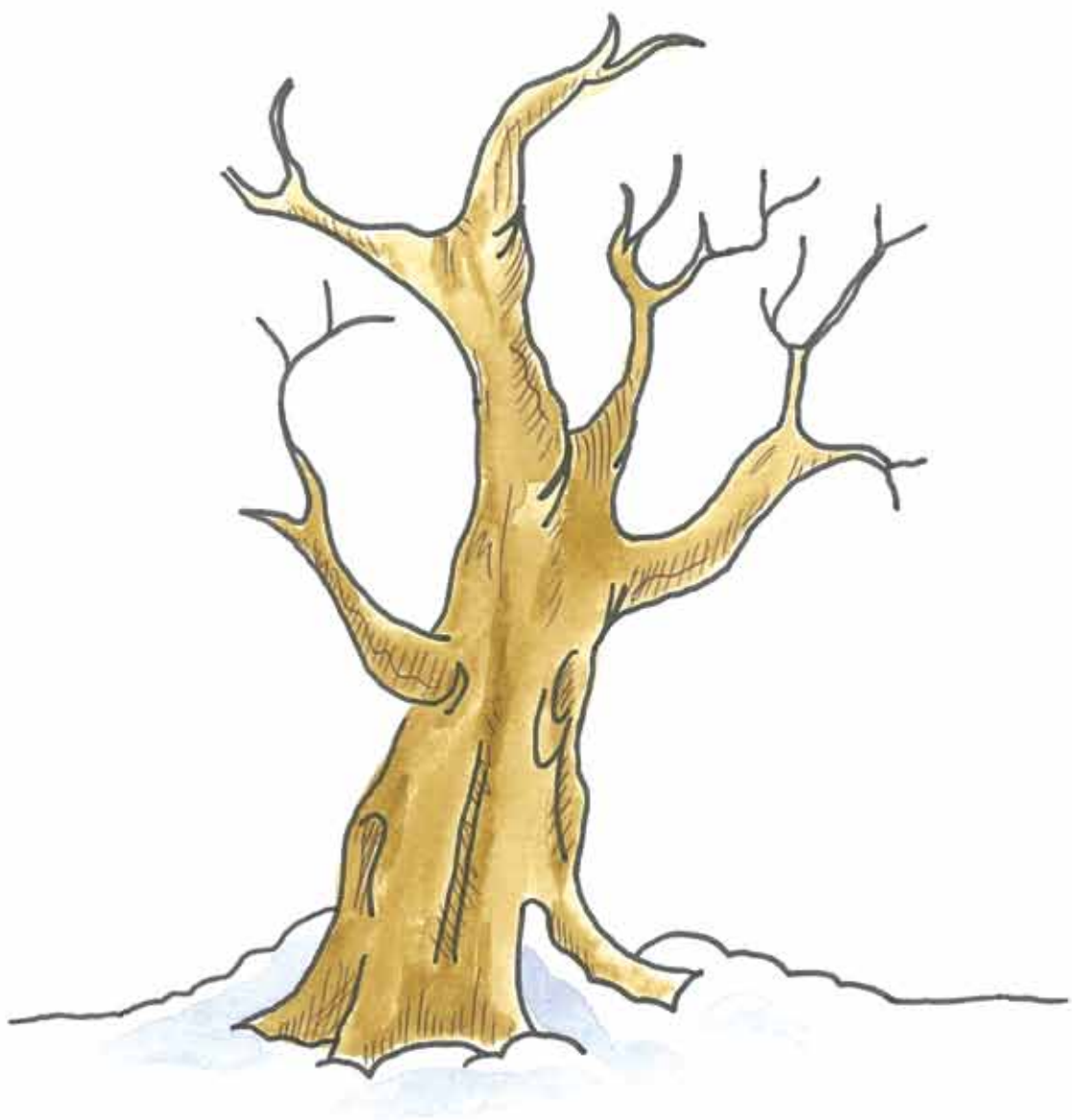

Ym hjewyst ej zy gułd ąn rut,
jyr fis ząjn kołd,
zy maht dekjyn.

Ym hjewyst ślöfwer under jyr dekjyn.

Zy gyt yns jyr epuñ,
wer danka jyr myta troüma.

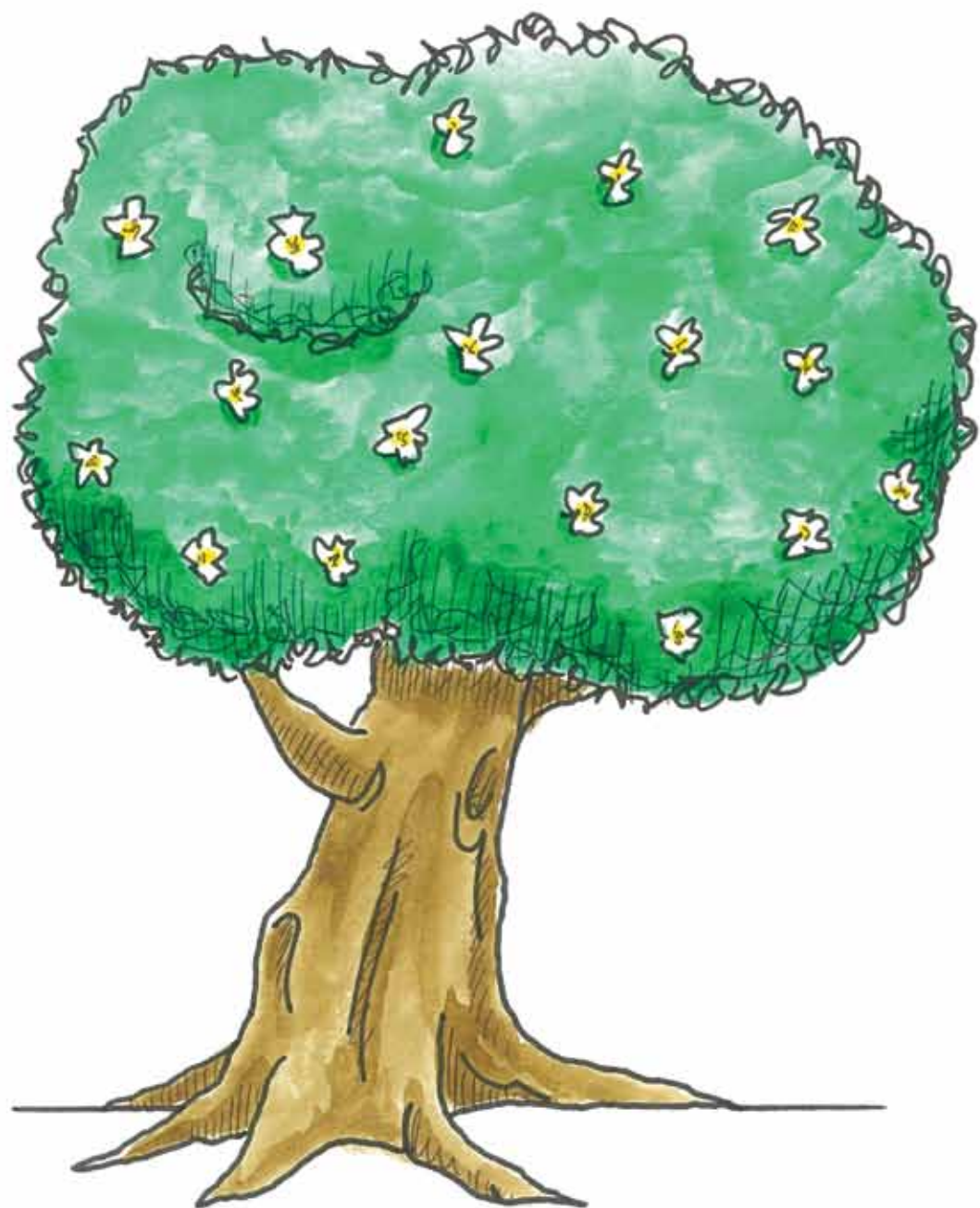

Ym wynter ej zy ńłń.
Jyr epuńń zńjn fűt.
Jyr błytyń zńjn rogyfońa.

Ym wynter łewer zih hejn under jyr est.

Zy gyt yns pewnikkajt,
wer gan jyr noüa fiöerwa.

Ym fjywyty ej zy wajs.
Jyr błimła maha müzik,
myter hyłf fun byna.

Ym fwywyt tancwer under jyr est.

Zy gyt yns müzik,
wer gan'er s'lahuñ.

S'ej à boümmüter.
Jok à kliny boümmüter
y mer ołdy śtat.

Der Carlo Ritchie ej à špröhgy-
łiöeter, tyhter àn kumedyjšpejler,
wu štamt fu Sydney, fu Oüstra-
ljen roüs. Har at myter wymy-
siöeryšy špröh fum 2012 jür,
à dyplomat höt'á oü fu dam gy-
šrejwa. Ym 2013 jür derkom'á cyr
enderan fum noma fur špröh,
diöh ejn àdštind oü Wymysiöe-
ryšy Akademyj - Accademia Wila-
mowicziana. Carlo Ritchie, à nou-
er bynöcer fur wymysiöeryšy
špröh wył wymysiöeryš weter
łjyn zejħ àn záj kyndyn, àn'á
zo di feršpryhnan derħaða.

